



AI. CISTELECAN

## O viață de om, așa cum a fost: Cardinalul Alexandru Todea

Biografiile romanțate, dar mai ales acele rezumate biografice de uz școlar închinatelor unor „destine exemplare” ne vorbesc adesea de oameni devotați până la jertfă unei idei sau unei credințe. De oameni de voiață de ideal și care ard în flăcările acestuia cu o totală, fără rest, participare. Sau de oameni, ceea ce vine cam același lucru, care-și trăiesc credința înfruntând orice risc, fie el și riscul suprem. Oamenii care au nonșalanța sacrificiului. Aceste desene biografice sînt centrate pe un caracter martiric, de o mare și intratabilă casanță. Firesc, astfel de biografii spun adevărul – ori cel puțin ceea ce e esențial din adevărul unei vieți. Ele vorbesc despre miezul de foc al acesteia, despre rigoarea dramatică – și sublimă totodată – a unei vocații. O fac însă prin intermediul unei stilizări sau chiar prin intermediul unei metafore. Ele contrag o întreagă existență pe jarul unei idei și hieratizează chipul eroului în jurul acesteia. Biografiile de acest tip devin deopotrivă hagiografii ale eroului și ale ideii/credinței pe care asluț-o. Erou și idee (sau credință) nu se mai disting unul de celălalt. Ei se contopesc într-aft încît cel dintîi nu pare altceva decît încarnarea propriei credințe. Astfel de eroi, croiți după un tipar cristoforic sau după un tipar romantic, țin, desigur, de vremile apuse. Vremurile noastre sceptice nu agreează biografii ațit de liniare și nici nu suportă astfel de exemplarități. Contemporaneitatea n-are niciodată eroi. Cu ațit mai puțin azi, cînd are doar star-uri. Și totuși, cîteodată, chiar alături de noi, ascunse discret în cotidianitate, se desfășoară astfel de existențe exemplare, de biografii cu potențial martiric. Uneori nu-i nevoie de sprijinul nici unei stilizări, de ajutorul nici unei metafore pentru ca aceste vieți de lîngă noi să intre în tiparul exemplarității. Uneori această metaforă răsufletă a „arderii pentru credință”, pentru ideal sau pentru o idee e adevărată la modul imediat și literal. Fără bombasticisme, fără retorică, fără pompă. E adevărată pur și simplu și ațit.

O asemenea viață a fost cea a cardinalului Alexandru Todea.

\*\*\*

Biografia lui n-a pornit altminteri decît a altor mii de copii de țărani săraci din Ardeal. (Cele cîteva date necesare pentru această schiță sînt scoase din volumul omagial apărut în 1992 sub redacția p. Silvestru Augustin Prunduș și a p. Clemente Plăianu. Cartea, lucrată cu mîgală și pietate, bogată în iconografie, este o inițiativă a Ordinului Monahal „Sfintul Vasile cel Mare”. Poate că o istorie, o „monografie” a acestui ordin s-ar conveni adusă la cunoștința marelui public, nu numai pentru că a fost ordinul din care s-au recrutat primii episcopi ai Bisericii Române Unite și din care au făcut parte aproape toți Corifeii Școlii Ardelene, dar și pentru vasta lui activitate pastorală, educativă și culturală dusă de la întemeiere și pînă azi.) Alexandru Todea s-a născut la 5 iunie 1912 în Teleac, județul Mureș. Deși cu 16 copii, familia Todea (Gheorghe și Maria) s-a străduit să le asigure educația. Viitorul cardinal face școala primară în satul natal și în satul bunicilor dinspre mamă – Căcuci. Absolvă prima treaptă gimnazială la Reghin și urmează la Blaj ciclul gimnazial superior (corespunzător azi liceului), luîndu-și bacalaureatul în 1933. În același an intră la Academia Teologică blăjeană, iar după un an de studii e trimis de mitropolitul Vasile Suciu la Colegiul *De Propaganda Fide* din Roma, universitatea la care se formaseră mulți din reprezentanții și slujitorii Bisericii Unite. Încă student, în anul IV, în 1938, e hirotonit diacon de către episcopul Iuliu Hossu. Peste un an devine preot, consacrat, de această dată, de episcopul rus din diaspora catolică de rit bizantin Alexandru Eivrenoff. În 1940, cu teza *De doctrina a millenaria, tractatus exegetico-dogmaticus*, obține titlul de doctor în teologie și se întoarce la Blaj ca secretar mitropolitan și profesor de religie (dar și de latină și italiană), mai întîi la Școala normală de învățătoare, apoi la Liceul de băieți „Sf. Vasile”. Ca preot-profesor, identificîndu-se cu misiunea asumată și convertînd-o într-o vocație, publică, în sprijinul vieții spirituale a tinerilor, broșura *Pentru tîine, învățătoare apostolă* (Blaj, Tipografia Seminarului, 1942), *Cascada tîneretii* (Blaj, Tipografia „Lumina” – Miron Roșu, 1943), *Rugăciunea tîneretului* (Blaj, Tipografia „Lumina” – Miron Roșu, 1945). În octombrie 1945 i se încredințează conducerea protopopiatului Reghin, funcție pe care o va îndeplini, printre șicane și prigoniri, pînă în octombrie 1948. Predă, în paralel, la Liceul „Petru Maior”, religie și latină, continuînd astfel firul unei activități începute la Blaj și pentru care vădea o chemare aparte. Atitudinea lui anticomunistă se pronunțase deja la Blaj (unde, în mijlocul unei omilii, înălțînd mîinile în cruce, ar fi exclamat patetic: „Mă voi urca pe zidurile catedralei și de acolo voi striga: afară cu comunismul din țară”), așa încît nu-i de mirare că la Reghin va sta sub observația atentă a organelor de supraveghere care-l vor tot aresta și interoga,

în speranța că-i vor băga mîinile în cap și frica în oase. După ce a protestat public împotriva abdicării silite a regelui, a fost ridicat a cincea oară și ținut la Gherla pînă în iunie 1948. Luat de-acasă, în reverendă, aceasta i-a și fost haina de detenție (închisorile încă mai aveau capele, așa încît a putut sluji într-o vestimentație „corespunzătoare”). A șasea arestare a avut loc la 14 octombrie 1948, pentru că nu „revenise” la Biserica Ortodoxă după „sinodul de revenire” ținut la 1 octombrie din același an, la Cluj. Într-un mod aventuros, evadează însă din sediul securității din Reghin și trăiește ascuns, pînă în 1951, cînd, în 31 ianuarie, e din nou prins. De această dată e trimis pachet la Tîrgu Mureș, iar de aici mai departe la București și anchetat, la Ministerul de Interne, la Jilava și la Uranus, vreme de 13 luni. E condamnat la muncă silnică pe viață, ca *periculos pentru societate*, în 15 februarie 1952.

Despre anii de hăituață de la Reghin depune o candidă mărturie jurnalul doamnei Emilia Petărlăcean (apărut în *AGRU Arhidiecezan*, nr. 1-2/1998). În 1946, înainte de alegeri, s-a tras cu arma prin fereastra camerei unde dormea protopopul, așa încît acesta a trebuit să-și mute apoi „dormitorul” în clopotnița bisericii. Evadarea din 1948 a avut loc profitînd de o „neglijență” a milițianului (chemat la telefon, și-a lăsat arestatul singur în curte). Evadatul nu s-a oprit decît într-o groapă de obuz din Pădurea Rotundă a Reghinului. Iar în vreme ce securitatea îl căuta peste tot, el își schimba „domiciliile” noaptea, fiind găzduit pe rînd de diverse familii de credincioși – pe unde se putea: finare, poduri de grajd, ascunzătorii anume improvizate. În această situație l-a ajuns și dispoziția papală de a primi hirotonirea de episcop. (După arestarea tuturor episcopilor uniți, Sf. Scaun a decis numirea unor episcopi-auxiliari, iar Alexandru Todea urma să răspundă de Arhidieceză. Titlul său era cel de *episcop de Cezaropolis*, iar consacrarea a fost făcută, în clandestinitate, la 19 nov. 1950, de episcopul romano-catolic de București, Ioan Schubert, de față cu un singur martor, viitorul episcop de Cluj-Gherla George Guțiu). De la hirotonire a ieșit pe o ușă de la subsol și s-a culcat între scaunele mașinii care-l aștepta spre a-l duce la gară, pentru că arhiepiscopia catolică era atent și permanent supravegheată. Ultima familie care l-a adăpostit (într-o „groapă” săpată sub masă) a fost arestată pe stradă, așa că „evadatul” s-a predat singur, după două zile, miliției care supraveghea și scoțocea casa. Acestea par, desigur, secvențele unui film de aventuri. Un film cu un erou nepotrivit, poate, dar care s-a adaptat și acestei situații de „vînat”.

În februarie 1952 e expedit la Sighetu Marmăției, unde erau întemnițați și ceilalți ierarhi ai Bisericii Unite (cu excepția episcopului Vasile Aftenie, care decedase în 1950 în beciurile poliției roșii). Aici vorși muri trei dintre episcopi: Valeriu Traian Frențiu în 1952, Ioan Suciu în 1953, iar Tit Liviu Chinezu în 1955. Tînarul episcop ajunge, după cum va spune el, cu umor, mai tîrziu, „șef de măturoi”, trebuînd să întrețină curățenia pe culoar. Era o „funcție” care-i asigura o oarecare mobilitate și grație ei a putut da dezlegarea de pe urmă m ultor muribunzi, între care și Iuliu Maniu și Gheorghe Brătianu. În 1955, în urma desființării penitenciarului din Sighet, ultimii episcopi supraviețuitori (Iuliu Hossu, Alexandru Rusu și Ioan Bălan), încă fără sentință, au fost transferați la Mănăstirea Curtea de Argeș. Ca unul care beneficia de o sentință „definitivă”, Alexandru Todea e transferat la Rîmnicu Sărat. Stă aici pînă în 1957, cînd e mutat la Pitești. De aici, în 1960, la Dej, iar de la Dej, în 1963, la Gherla. La Gherla mai era în viață episcopul unit de Maramureș, ultimul mitropolit ales de cler, Alexandru Rusu, care se stinge însă șiel la 9 mai 1963. În 1964, cu Decretul nr. 411, e pus în libertate, alături de ceilalți ierarhi uniți care mai trăiau (cu excepția cardinalului Iuliu Hossu, care va muri în domiciliul obligatoriu de la Mănăstirea Căldărușani, la 28 mai 1970. Alexandru Todea îi va da și lui ultima împărtașanie). Acesta e, firesc, un alt film, continuarea – și mai dramatică – a celui de dinainte.

Întors la Reghin după ațitua ani, episcopul Todea reface, în ilegalitate, „ochiurile” dispersate ale Bisericii sale interzise, legîndu-le într-o rețea ascunsă. Relațiile „politice” dintre România și Vatican se destind într-o oarecare măsură; sau cel puțin așa sugerau vizitele făcute, în 1968, papei Paul al VI-lea de către Ion Gheorghe Maurer și Comeliu Mănescu, iar în 1973 de însuși Nicolae Ceaușescu. De aceste vizite s-au legat nu puține speranțe de reoficializare a cultului catolic bizantin, speranțe însă fără consecințe. Singura urmare a fost o tacită toleranță față de unele manifestări religioase publice (cum erau slujbele de înmormîntare, de pildă). În clandestinitate, fiecare din episcopii supraviețuitori se străduia să-și „recompună” din frînturi de credincioși diocezele și să întrețină flacăra renașterii, darîntre eforturile lor nu exista nici o coordonare. O primă „conferință episcopală” s-a ținut abia în 30 aprilie 1985, cînd au participat cu toții la funeraliile episcopului de Maramureș, Ioan Dragomir, și cînd Alexandru Todea e ales de corpul ierarhilor conducător al Bisericii Unite, „pînă la altă prevedere canonică”. Această nouă „prevedere” se împlinește la 14 martie 1986, cînd o nouă conferință episcopală ținută la Cluj îl desemnează Mitropolit, întrerupînd astfel vacanța scaunului mitropolitan, intervenită la 5 iunie 1941, odată cu moartea mitropolitului Alexandru Nicolaescu. Noul mitropolit ținea, în condițiile clandestinității, consfătuiri cu preoții și trimitea scrisori pastorale comunităților care se adunau prin case. În pastorală emisă la 15 august 1988, accentul e pus tocmai pe această activitate de credință care consacră în locuri de pelerinaj umile locuințe: „Casa în care un preot al Bisericii Române Unite cu Roma celebrează Sfînta Liturghie și se trudește să trăiască în Har este loc de pelerinaj”, pentru că „nu catedralele /.../ au creat locuri de pelerinaj, ci locurile în care s-a suferit pentru credință au creat /.../ catedralele”. Tot ațit de neobosit ca și în munca de pastorație și organi-

zare a fost episcopul Todea și în activitatea sa de „memorandist”: memorandum-urile trimise tuturor autorităților de stat și de partid alcătuiesc singure un volum consistent în paginile cărui episcopul pledează pentru revenirea asupra abuzului din 1948. E vorba de 35 de memorii, de peste 300 de pagini, depuse pe mesele tuturor demnitarilor, de la Gheorghe Gheorghiu-Dej la Nicolae Ceaușescu, la MAN și la alte foruri. Crezînd în legalitate, în obligațiile oricui față de legalitate, episcopul își lua toate precauțiile pentru ca „suplex”-urile sale să primească numere de ordine de la registratura diverselor foruri, așteptînd în zadar vreun răspuns. Acest răspuns n-a venit însă niciodată. La suplicile episcopale a răspuns doar istoria, în decembrie 1989. Decretul nr. 9/1989 al CFSN anula decretul nr. 358/1948. După cum s-a văzut însă repede, un decret putea anula un alt decret, dar nu putea anula mai nimic din consecințele lui.

Penultimul capitol din biografia mitropolitului Todea e și cel mai scurt. În 12 martie 1990 e numit legal Arhiepiscop de Alba Iulia și Făgăraș, fiindu-i retras titlul simbolic de „episcop de Cezaropolis”. Tot atunci e confirmat de către Vatican în calitate de mitropolit al Bisericii Române Unite. E ales, tot în 1990, președintele Conferinței Episcopale a catolicilor (de ambele rituri) din România. Recunoașterea supremă a unei vieți de credință și jertfe ar putea fi considerată numirea sa în *Colegiul cardinalilor*, la 28 mai 1991. Alexandru Todea devine astfel al doilea cardinal din istoria bisericească a României, după Iuliu Hossu (numit cardinal de papa Paul al VI-lea, în 1969; numire „in pectore”, ținută în secret pînă în 1973, la trei ani după moartea celui numit).

Ca mitropolit, Alexandru Todea a pornit totul ca de la zero. El a organizat procesul de renaștere a Bisericii Române Unite, îngrijindu-se de pastorație, de pregătirea noilor preoți și de restituirea – cît s-a putut – a patrimoniului. Nimic din viața lui n-a fost ușor. Dar puține vieți ațit de „palpitante” și de dramatice, ațit de pline de urcușuri și coborîșuri, de sinuozități aproape picarești, au fost mai „drepte”, mai liniar organizate de o credință și de o speranță – nestinse amîndouă.

Ultimilor ani din viața cardinalului li s-a dat harul suferinței fizice. Țintuit în scaunul acestei suferințe l-a găsit, în frumoasele zile de mai 1999, papa Ioan Paul al II-lea, cel care i-a îmbrățișat suferința – și o dată cu a lui, pe a întregii Biserici pe care cardinalul a reînșufletit-o – în catedrala Sf. Iosif din București.

Cardinalul Alexandru Todea a murit la 22 mai 2002. Acum el e alături de un alt episcop martir, Inocențiu Micu Klein, în catedrala din Blaj. Doi întemeietori, doi luptători, doi oameni care au cunoscut în profunzime suferința și au făcut din ea o demnitate. O demnitate personală și instituțională.

\*\*\*

Biografia lui Alexandru Todea n-are nevoie de zorzoane și înfloriri, de exaltări și bombasticisme. Ea nu trebuie ridicată, cu pîrghia retoricii, în patetic. Dimpotrivă, cu cît e mai seacă, mai săracă și mai „neliterară”, cu ațit e mai grăitoare. E o biografie de mărnic în sensul imediat și tare, curat, al termenului. Așa cum a spus-o el însuși, de mai multe ori, referindu-se la martiriul Bisericii Române Unite, suferința trebuie considerată cea mai înaltă demnitate de care ne putem învrednici. Ea e o probă critică, o cunună, un patrimoniu. Iar de suferință – de suferințe de toate felurile – cardinalul n-a dus lipsă. Paharul acesteia i-a fost, din contră, mult prea plin. Propria lui suferință nu pare altceva decît simbolul suferinței îndurate de propria Biserică, cea pentru care a și suferit, de fapt. Ea e o suferință colectivă strînsă în potirul unei biografii. Dar dacă suferința și durerea au marcat viața lui Alexandru Todea, ele sînt suferința și durerea unei lumînări aprinse. O suferință transformată în lumină.

Nu voi spune de la mine vorbe mari. Pentru că în fața unei asemenea vieți vorbele mari n-au ce căuta. Vorbele trebuie să fie mici, umile, în fața unor fapte mari. Dar iată cît de cristoformă li s-a părut viața lui Alexandru Todea unor mari ierarhi, cît de marcat cu semnul cristic al carismei de jertfă li s-a părut omul. ÎPS Sa Ioan Robu, arhiepiscopul catolic de București, l-a cunoscut pe cînd era tînar preot în Craiova, pe cînd episcopul clandestin abia ieșise din închisoare. „Îmi amintesc – mărturisește ÎPS Sa – că nu lăsa impresia unui om care a suferit sau suferă”. Și cred că nu lăsa, într-adevăr, această impresie. Pentru că Alexandru Todea n-avea retorica suferinței. Pentru că a trăit-o ca pe o continuă iluminare. Ca pe un har. Ar fi poate prea de tot să spun „ca pe o bucurie”, dar s-ar putea să fie adevărat. „Azi – continuă p. Ioan Robu – mă gîndesc să-l compar cu icoanele lui Christos înviaț: nici una nu arată suferință, ci izbîndă. La fel și el, părintele Todea, trăind și transmitînd bucurie, tănuia pentru sine și pentru Dumnezeu ceea ce nu era și nu este de spus. Măreția adevărată este tăcută; ca și umilînța.” Un alt mare prieten al cardinalului, episcopul catolic al Iașilor, PSS Petru Gheghel, cu care s-a înțîlnit de multe ori, într-ascuns, la Vatra Dornei, la Reghin, la Iași, se întreba, lîngă patul de suferință al cardinalului: „Să-i fie durerea de-acum coroana care să-l facă tot mai asemenea lui Christos, pe care l-a iubit și l-a urmat pas cu pas, fără regete și fără șovăire?”. Cuvintele de despărțire, citite sau rostite la înmormîntarea sa, începînd cu cel al lui Ioan Paul al II-lea, au evidențiat și ele potențialul cristoforic al acestei vieți exemplare. Fără îndoială că, pe cît e omenește cu puțință, Alexandru Todea a dus crucea Mîntuitorului.

AI. CISTELECAN s-a născut în 1951 la Aruncuta, jud. Cluj. Este lector la Universitatea Transilvania din Brașov, respectiv conferențiar al Universității Petru Maior din Tîrgu Mureș. *Celălalt Pillat*, București, 2000, *Top ten*, Cluj, 2000.